

ספר יונה

פרק א'

נבואה ראשונה

הקב"ה שולח את יונה הנביא ויונה בורח

הקב"ה דבר אל יונה בן אַמְתִּי וַאֲמַר לוֹ: "קוּם לֶךְ אֶל יוֹנָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי עָלְתָה רָעָתָם לָפָנַי".

יִנְיָה הִיְתָה "הָעִיר הַגְּדוֹלָה". הָיוּ בָּהּ יוֹתֵר מִ-120 אֲלָף יְלָדִים. אֶךְ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל אֲנָשֵׁי יִנְיָה הָיוּ רָעִים מְאֹד. וְכִיּוֹן שֶׁרָעָתָם עָלְתָה לְמִרְוֶם לְקַטְרֵג עֲלֵיהֶם, רָצָה הַקֶּבֶ"ה שְׁיֹנֶה יֵלֶךְ אֲלֵיהֶם, יוֹכִיחַ אוֹתָם וְיִזְהֵיר אוֹתָם (אֶךְ ה' לֹא הִסְבִּיר לוֹ עֲדוֹן מַה עָלָיו לִזְמֵר לָהֶם).

הַרְחֵבָה: יִנְיָה הִיְתָה עִיר הַבִּירָה שֶׁל אַשּׁוּר, בְּצִפּוֹן עִירָאק שֶׁל יִמֵּינוּ, הַשּׁוֹכֵנֶת עַל חוֹף הַחֲדָקָל.

וְמָה זָכָתָה יִנְיָה יוֹתֵר מִכָּל אֶמֶת אַחֶרֶת שֶׁה' הִעֲמִיד לָהֶם נְבִיא לְהוֹכִיחַ אוֹתָם?

1. **הַחֲקוּנִי** מִבָּאָר, שֶׁהָעִיר יִנְיָה נִבְנְתָה עַל יְדֵי אַשּׁוּר, וְהָיָה הִיא צִדִּיק בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וּמִטֶּרֶת הַקִּמְתָּה הִיְתָה כְּדִי לְהַתְרַחֵם מֵאֲנָשֵׁי דוֹר הַפְּלִגָּה, וְעַל כֵּן עֲמָדָה לָהֶם לְתוֹשִׁיבָה זְכוּת מִקִּיּוֹם, וְהֵם זָכוּ לְקִרְיָאָה לְתִשְׁבּוּבָה בְּטָרֶם יִפְקְדוּ עֲלֵיהֶם חֲטָאֵיהֶם. וְאַף שֶׁאַשּׁוּר עֲצֻמוֹ סָרַח לְבַסּוּף, מִכָּל מְקוֹם עֲמָדָה לְבִנֵּי הָעִיר זָכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיְתָה לוֹ בְּעֵת שֶׁהָקִים אֶת הָעִיר.

2. **הַאֲנֹן עֲזָרָא** בָּאָר שֶׁיִּנְיָה הִיְתָה "עִיר גְּדוֹלָה לְאֻלָּקִים", כְּלוּמָר, אֲנָשֵׁי יִנְיָה הָיוּ מִיְּמֵי יִרְאִי ה' מִיָּמִים קְדָמוֹנִים, וְרַק עֲתָה בִּימֵי יוֹנָה הַתַּחֲלִילוּ לַעֲשׂוֹת רָעָה בְּעֵינֵי ה', וְלָכֵן שִׁלַּח לָהֶם ה' אֶת יוֹנָה לְהוֹכִיחֵם.

נִשְׁאֵלֶת הַשְּׁאֵלָה: וְהָרִי הֵם גּוֹיִים, וְעַל גּוֹיִים ה' לֹא מְקַפֵּיד?

אֵלָּא שְׂכָאן, מִכִּיּוֹן שֶׁהֵם עֲבָרוּ גַם עַל אֲסוּר חֻמֹּם - עַל זֶה הַקֶּבֶ"ה מְקַפֵּיד אֲפֹלֶה לְגוֹיִים.

הַרְחֵבָה: כְּמוֹ דוֹר הַמּוֹבֵל, שֶׁתְּנוּבָה אֲצִלָּם: "כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ חֻמֹּם מִפְּנֵיהֶם וְהָנִי מִשְׁחִיתֵם", וְכֵן בְּאֲנָשֵׁי סְדוֹם וְעִמּוֹרָה.

וְהַמְצוּדָה דוֹד מִבָּאָר שֶׁכִּיּוֹן שֶׁמְמַלְכֶת אַשּׁוּר הִיא שְׂבִט אֶפּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, כְּמוֹ שֶׁתְּנוּבָה "אַשּׁוּר שְׂבִט אֶפּוֹ", כְּלוּמָר, גְּזֵרַת הַגְּלוּת בְּגִין חֻטְאֵם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּתְבַּעַע עַל יְדֵי אַשּׁוּר, וּמִכָּאֵן שֶׁלְמַלְכֻת אַשּׁוּר נִוְתַר עוֹד תַּפְסִיד חֲשׁוֹב לְהַשְׁלִים, לָכֵן הַקֶּבֶ"ה בִּקֵּשׁ לְהַצִּילֵם מִקְּלָיָה - כְּדִי שִׁיכְלוּ לְמֵלֶאכֶת אֶת תַּפְסִידָם.

יוֹנָה לֹא רָצָה לִלָּכֵת לְשִׁלְחוֹת שֶׁה' הִטִּיל עָלָיו, וּמַדּוּעַ?

כִּי הוּא חָשַׁב שְׂאֵם אֲנָשֵׁי יִנְיָה יִחְזְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה, יִהְיֶה בָּהֶם קַטְרוֹג עַל עַם יִשְׂרָאֵל. יוֹנָה הָבִין שֶׁהַגּוֹיִים הַלָּלוּ יַעֲשׂוּ תִשְׁבּוּבָה מִיָּד, וְזֶה יִגְרַר לְמוֹד חוֹבָה עַל עַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַזְּמַן מוֹכִיחִים אוֹתָם וְאֵינָם חוֹזְרִים בְּתִשְׁבּוּבָה. לָכֵן הָעֲדִיף יוֹנָה שִׁנְיָנוֹת תֹּאבֵד בְּרָשָׁעוֹתָהּ, וְלֹא יִהְיֶה כְּשֵׁטֶן לְעַם יִשְׂרָאֵל.

יוֹנָה לֹא נִמַּךְ אֶת סְרוּבוֹ אֵלָּא בָּרַח.

חַז"ל אוֹמְרִים: כְּמוֹהֵם נִתְקַשְׁהָ יוֹנָה שֶׁלֹּא לִלָּכֵת בְּשִׁלְחוֹת ה'! וְלָכֵן: "וְיָקָם יוֹנָה לְבָרַח מִרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה'".

הַרְחֵבָה: יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁתְּרִישִׁי הִיא תְּנוּנִים אֲשֶׁר בְּצִפּוֹן אֲפְרִיקָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא בְּסַפְרָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא בְּטוֹרְקִיָּה.

אֶךְ אִיךָ זֶה יִתְבָּרֵךְ? הֲרִי אִי אֲפָשָׁר לְבָרַח מִפְּנֵי ה'?

רקע והקדמה

ילדותו של יונה

הַקֶּבֶ"ה לְסַפֵּר יוֹנָה נְבִיא בְּקִצְרָה אֶת סִפּוּר יְלָדוֹתָיו שֶׁל יוֹנָה בֶּן אַמְתִּי הַנְּבִיא, כִּפִּי הַמְבֹאֵר בְּסִפּוּר מְלָכִים וּבְדַבְרֵי חַז"ל.

סִפּוּרָנוּ מִתְרַחֵשׁ בְּתַקִּיפּוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרָאשׁוֹן. בְּעִיר צָרְפַת, עַל יַד צִידוֹן שֶׁבְּנַחֲלַת שְׂבִט אֲשֶׁר, הַתְּגוּרָה אֲשֶׁה אֱלֹמָנָה וְלָהּ בֶּן וּשְׁמוֹ יוֹנָה.

אַמְתִּי בַּעֲלָה הַצִּדִּיק נִפְטָר זֶה מִכְּבָר, וְהַשְׂאִיר אוֹתָהּ לְבִדָּה לְדָאָג לְכִלְכֵּלֶת הַבֵּית וּלְגַדֵּל אֶת בְּנָה הַפְּעוּט.

יוֹם אֶחָד הִגִּיעַ לְעִיר אֲלֵיהֶם נְבִיא ה', וְעַל פִּי צְוִי ה' הוּא בָּא לְהַתְּגוּרָה בְּבֵית הָאֱלֹמָנָה.

אֲלֵיהֶם הַנְּבִיא שָׁהָה כָּל הַיּוֹם בְּקוֹמָה הַעֲלִיּוֹנָה, וְאִלּוּ הָאֱלֹמָנָה וּבְנָהּ יוֹנָה הַתְּגוּרָה בְּקוֹמַת הַכְּנִיסָה.

יוֹם אֶחָד חָלָה הֵילֵד יוֹנָה. לְדַאֲבוֹן לֵב אִמּוֹ מִחֲלָתוֹ גְּבָרָה, וְהָיָה מוֹת. הָאֱלֹמָנָה בָּאָה לְאֲלִיהֶם הַנְּבִיא וְסַפְּרָה לוֹ אֶת אֲשֶׁר אָרַע.

נָטַל אֲלֵיהֶם אֶת הֵילֵד, הִעֲלָהוּ לְמַעֲוֵנוֹ אֶל הַקּוֹמָה הַשְּׁנִיָּה, וְהִשְׁכִּיבוֹ עַל מִטָּתוֹ. לְאַחֵר מִכֵּן נִשָּׂא אֲלֵיהֶם תַּפְלָה לְבוֹרָא הָעוֹלָם שִׁיחֹס וְיִרְחַם עַל הָאֱלֹמָנָה וְעַל בְּנָהּ, יַעֲשֶׂה נֶס וְיָקִים אֶת הֵילֵד לְתַחֲיָה.

ה' שָׁמַע לְתַפְלַת אֲלֵיהֶם, וְהֵילֵד יוֹנָה קָם לְתַחֲיָה.

הַחֲזִיר אֲלֵיהֶם אֶת הֵילֵד לְאִמּוֹ וַאֲמַר לָהּ: "רְאִי, בֶּנִּי חַיִּי! הוֹדֵתָה הָאֱלֹמָנָה לְאֲלֵיהֶם הַנְּבִיא וַאֲמַרָה לוֹ: "כַּעֲתָּ יַדְעִתִּי שֶׁאִישׁ אֲלֵקִים אֶתָּה וְדַבֵּר ה' בְּפִי אִמְתָּ".

הֵילֵד יוֹנָה גָּדַל וְהָיָה לְאִישׁ, הוּא יוֹנָה הַנְּבִיא. מִשְׁגָּדֵל יוֹנָה עָקַר דִּירָתוֹ מִהָעִיר צָרְפַת וְעָבַר לְעִיר גַּת חֹפֶר אֲשֶׁר בְּנַחֲלַת שְׂבִט זְבוּלוֹן.

כַּעֲתָּ נִתְחַיֵּל לְסַפֵּר אֶת הַמִּסְפָּר בְּסִפּוּר יוֹנָה, עַל פִּי מִדְרָשִׁי חַז"ל:

יונה נביא ה'

יוֹנָה הָיָה תַלְמִידוֹ שֶׁל אֲלִישֶׁה הַנְּבִיא (שֶׁהָיָה תַלְמִידוֹ שֶׁל אֲלֵיהֶם הַנְּבִיא).

הַרְחֵבָה: יֵשׁ מְפָרְשִׁים שְׁיֹנֶה הִיָּה בֶן הָאִשָּׁה הַצִּרְפִּית שֶׁאֲלֵיהֶם הַחֲיָה, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהָיָה בֶן הָאִשָּׁה הַשְּׁנִימִית שֶׁאֲלִישֶׁה הָחִיָּה.

יוֹנָה גַּר בְּעִיר "גַּת חֹפֶר" שֶׁבְּנַחֲלַת זְבוּלוֹן.

הוּא נִשְׁלַח עַל יְדֵי אֲלִישֶׁה לְשִׁלְחִיּוֹת שְׁנוֹנוֹת. אוֹלָם לְמִרְוֶת הַיּוֹתוֹ תַלְמִידוֹ שֶׁל נְבִיא, הוּא עֲצֻמוֹ בְּתַחֲלָה לֹא הָיָה נְבִיא, וְלֹא זָכָה שִׁיתְּגַלֶּה אֵלָיו דְּבַר ה'.

יוֹנָה הַצִּדִּיק הַשְּׁתוּקָק לְזִכּוֹת אֶף הוּא לְמַעֲלַת הַנְּבוּאָה - שֶׁגַם אֵלָיו יִתְגַּלֶּה הַקֶּבֶ"ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת דְּבָרוֹ.

שְׁנָה אַחֶת, בְּחַג הַסְּפּוֹת, עָלָה יוֹנָה בֶּן אַמְתִּי לְרֶגֶל לִירוּשָׁלַיִם וְהִשְׁתַּתֵּף בְּשִׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֲבָה. הַשְּׁמִחָה הַעֲצוּמָה שֶׁאַפְפָּה אֶת כָּל הַמְּשִׁתַּתְפִּים לֹא פָּסְחָה אֶף עָלָיו, וְהָיָה חֵשׁ הַתְּרוֹמָמוֹת רוּחַ מִיְּחִדָּתוֹ. חַז"ל אוֹמְרִים שֶׁשְּׂמִיחָה מְבִיאָה לְנְבוּאָה. וְהִנֵּה, מִתּוֹךְ הַשְּׂמִיחָה זָכָה יוֹנָה לְשִׁמְעַת אֶת דְּבַר ה' מִדְּבַר אֵלָיו בְּנְבוּאָה.

וְכֵן הָיָה דְּבַר ה':

אֵלָּא שְׁיֹנָה לֹא בָּרַח "מִפְּנֵי ה'" אֵלָּא "מִלִּפְנֵי ה'" - הוּא בָּרַח מִהַמְּקוֹם שֶׁהוּא לִפְנֵי ה', דְּהִינּוּ מֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. יוֹנָה יָדַע שֶׁהַנְּבוּאָה שֶׁוָּרָה דוֹקָא בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן רָצָה לְבָרַח לְחוּץ לְאָרֶץ, מִקּוֹם שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה בּוֹ.

הַרְחֵבָה: יוֹנָה יָדַע שֶׁגַם בְּסִפְיָה מְשִׁלְטָלֶת בֵּין מִשְׁבְּרֵי הַיָּם הוּא לֹא יוֹכֵל לְקַבֵּל נְבוּאָה, כִּיּוֹן שֶׁכְּדִי לְקַבֵּל נְבוּאָה צָרִיךְ יֵשׁוּב הַדַּעַת. בְּסִפְיָה הוּא אֶף יִמְצָא בְּחִבְרָתָם שֶׁל עוֹבְדֵי מוֹכָבִים, שֶׁאֵף הִיא אֵינָה מְסַגֵּלֶת לְהַשְׁרָאָה שְׂכִינָה. (הַפְּלִי"ם).

דַּעַת נִסְפֶּתֶת הַמּוֹבֵאֵת בְּמִדְרָשׁ הִיא שְׁיֹנָה הֵלֶךְ לִים כְּדִי לֵאבֹד עֲצֻמוֹ לְדַעַת בִּים! וְאַף שֶׁיָּדַע שְׂבִידָא יַעֲשֶׂה עַל כֵּךְ - לְמַעַן מִסִּירוֹתָיו לְעַם יִשְׂרָאֵל הוּא הָיָה מוֹכֵן לְהַקְרִיב אֶת חַיָּיו וְאַף אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שָׁלוֹ.

יוֹנָה בָּרַח לִפְּנֵי, שֶׁם הָיָה הַנִּמּוֹל הָרָאשִׁי שֶׁמְמוֹנָו נִסְעוּ אֲנִיּוֹת, כְּדִי לְחַפֵּשׁ אֲנִיָּה הַמְּפִלִּיגָה לְכוּן תְּרִישִׁי. אֶךְ כְּשֶׁהִגִּיעַ לִפְּנֵי לֹא הָיוּ כָּלֵל אֲנִיּוֹת בְּנִמּוֹל.

יוֹנָה שָׁם לֵב שֶׁבִּאֲפָק, בְּמִרְחָק עֲצוּם שֶׁל כִּיּוֹמִים הַפְּלָגָה, נִרְאָתָה אֲנִיָּה אֶחָת שֶׁמְפִלִּיגָה.

וְהִנֵּה הִבִּיא הַקֶּבֶ"ה סַעְרָה בִּים שֶׁגְּרָמָה בַּעַל כִּרְחָה לְאוֹתָהּ אֲנִיָּה לְהִגִּיעַ לְנִמּוֹל תּוֹךְ רִגְעִים סְפוּרִים.

יוֹנָה רָאָה שֶׁהַקֶּבֶ"ה הִבִּיא לוֹ אֲנִיָּה, וְהָבִין שֶׁה' מְסַעֵב בִּידוֹ לְבָרַח. לָכֵן הוּא בָּא לְנוֹסְעֵי הָאֲנִיָּה וַאֲמַר לָהֶם: "בְּרָצוֹנִי לְנִסֵּעַ עִמָּכֶם".

עָנּוּ לוֹ נֹסְעֵי הָאֲנִיָּה: "אַנְחֵנוּ נֹסְעִים לְאִי הַיָּם, לְתִרְשִׁישׁ". הָיָה זֶה מְקוֹם רְחוֹק מְאֹד, הַפּוֹךְ בְּדִיּוֹק מִהַבְּנֵי שְׁיֹנָה הָיָה צָרִיךְ לִלָּכֵת אֵלָיו בְּשִׁלְחוֹת ה' - לְאַשּׁוּר (נִינְוָה).

הַסִּפְיָה הִיְתָה מְלֵאָה בְּאֲנָשִׁים מִכָּל אֲמוֹת הָעוֹלָם, אֶךְ עֲדוֹן לֹא הִיְתָה מְלֵאָה.

לְשִׁאֲלָתוֹ שֶׁל יוֹנָה אִמְרוּ לוֹ בְּעִלֵּי הַסִּפְיָה, שֶׁהֵם עֲדוֹן מִמְּתַנִּים וְאֵינָם מְפִלִּיגִים עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא הַסִּפְיָה בְּאֲנָשִׁים, מִשּׁוֹם שֶׁהֵם רוֹצִים לְקַבֵּל אֶת מְלֹא הַסֶּכֶף תְּמוּרַת הַהִפְלָגָה.

אֶךְ יוֹנָה בִּקֵּשׁ לְבָרַח מֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל מִהֵר כָּל הָאֲפָשָׁר! מִשּׁוֹם כֵּךְ הוּא אִמְרוּ לְבַעֲלֵי הַסִּפְיָה שֶׁהוּא מוֹכֵן לְשַׁלֵּם אֶת מַחֲרֵי כָּל הַסִּפְיָה, וּבְלִבְדֹּ שֶׁתִּצָּא לְדִרְכָּהּ תִּכְף וּמִיָּד.

יוֹנָה לֹא רָק הִסְפִּים לְשַׁלֵּם אֶת מַחֲרֵי כָּל הַסִּפְיָה, אֵלָּא גַם הִסְפִּים לְשַׁלֵּם אֶת כָּל הַסְּכּוֹם מִרְאשׁ, וְלֹא

ובאמרת כן הם עשו והפילו הרבה גורלות, ובקלם - "ויפל הגורל על יונה".

הרחבה: לשון הפסוק מדקדקת, שקתוב "בשלמי הרעה הזאת לנו", שדוקא לנו היתה רעה, וכן כתוב "והאניה חשבה להשבר", "האניה" בה"א הידיעה - שרק אניה זו חשבה להשבר.

השאלות שיונה נשאל

אנשי האניה החלו לשאל את יונה שאלות, וכך אמרו לו: "אחרי שראינו, שהסערה היא בגללך, תענה לנו על שאלות אלו:

א. 'באשר למי הרעה הזאת?' - תאמר לנו מה חטאת ולמי חטאת. האם זה ענין של גנבה, ואנחנו נוכל להחזירה כדי שתפסק הסערה? או אולי קללת איזה אדם, ויש אפשרות לפייסו בכסף?

הרחבה: המלבי"ם מבאר ששאלוהו כן: מצד אחד, אם אתה עצמך החוטא - תאמר לנו מה חטאת, ואם אתה לא החוטא, ואתה יודע מיהו - תאמר לנו מי מאתנו הוא הגורם?

ב. 'מה מלאכתך?' אולי יש ביך מלאכת רמיה, שהונית אנשים רבים, ואם כן, אינך יודע למי להחזיר?

הרחבה: המלבי"ם מביא שאולי 'שר היס' שונא בעלי אמונות זו - כך הם דמו בהבליהם על פי אמונתם.

ג. 'ומאין תבוא?' - אולי חטאת וגזלת במקום שממנו באת, ואי אפשר ללכת להחזיר את הגזל? וכן אולי נגזרה גזרה על אנשי המקום שממנו באת?

ד. 'מה ארצך?' - אולי שנית משהו ממנהגי ארצך ואי אפשר לפייס את כלם? או שמא כל בני ארצך רשעים?

ה. 'ואי מזה עם אתה?' - או מאיזה עם אתה, ומה הוא האל-הים שלך שחטאת לו ואין אפשרות לפייס אותו במקומו? ואולי עמך הם שחטאו?"

תשובת יונה

יונה ענה להם: אין לכם מה לשאל אותי שאלות רבות כל כך.

לא חטאתי לאף אדם, ואם שאלתם מאיזה עם אני - אני עברי, מוצאצאי אברהם העברי, ואני ירא את ה' שעשה את השמים ואת הארץ, ואלי חטאתי.

כמו שה' עשה את השמים ואת הארץ, כך הוא מושל בהם, ולכן הוא תפס אותי אפלו בים, כי אני נביא, וה' שלח אותי להנבא על גינור, אך לא רציתי ללכת וברחתי ממנו.

הרחבה: המצודת דוד אומר שיונה לא אמר להם במפורש את חטאו, אלא הם רק הבינו על פי דבריו מה חטאו.

"וייראו האנשים יראת גדולה ויאמרו אליו מה זאת עשית" - כששמעו האנשים שיש כאן ענין של חטא לה' ולא יוכלו לתקן זאת במקומו, הם נבהלו מאוד, ונשאלו את יונה איך הוא יכל לעשות

אחד לא ענה להם. לכן הם התחילו לזרק את הפלים לים, כדי שהאניה תהיה קלה יותר ותוכל להתמודד עם הגלים.

אבל יונה 'ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם', כאלו כל זה אינו נוגע אליו כלל. הוא ירד לאחת מפינות האניה, שכב שם ונרדם.

מנהיג האניה, הממנה על החובלים - שהם מרימי חבלי התרן לכן אותו לפי הרוח - נקרא "רב החובל". רב החובל חפש את יונה וראה שהוא נרדם וישן, והחל לצעק עליו:

"מה לך נרדם?! קום קרא אל אלהיך! אולי יעשהת האלהים לנו ולא נאבד" - "מה קרה לך שנרדמת! וכי אינך מרגיש שאנחנו נמצאים בצרה גדולה, ואנו בין חיים למוות? איך אתה יכול לישן בשקט במצב כזה! התפלל גם אתה אל האלהים שלך, אולי הוא יתרצה ולא נאבד".

אך יונה לא קרא אל ה'.

אנשי הספינה אמרו ביניהם: "בואו נעשה גורלות כדי לדעת מיהו הגורם לצרה הזו".

ונשאלת השאלה: הרי היו עוד אגויות בים, ומדוע חשבו אנשי הספינה, שהאשם נמצא ביניהם, וכי אנשי כל האגויות מפילים גורלות?

כתוב בפרקי דרבי אליעזר שכל האגויות שבים הפליגו בשקט ולא התנגדו מהסערה, ורק האניה שלהם עמדה להשבר. כך הבינו אנשי האניה, שהאשם ביניהם, ולכן החליטו להפיל גורלות. אבל על פי גורל אחד אי אפשר עדין לקבע, כי ודאי שפאשר מפילים גורל, הגורל יוצא על אדם אחד. ולכן הם הפילו הרבה גורלות, כך שאם כל הגורלות יצביעו על אדם אחד - זה יוכיח שהגורל אמתי.

כפי שהיה מקבל לשלם רק בעת ההגעה ליעד.

משקבל בעל האניה את כל שכרו הרימה הספינה עגן ויצאה לדרך לתרשיש, יחד עם יונה הנביא...

הרחבה: הגמרא אומרת ששכר האניה היה 4,000 דינרי זהב (שהם כ-130,000 ₪ של ימינו, כי כל דינר זהב הוא כ-325 ₪ של ימינו) - סכום עצום ביותר.

"אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח"

יונה רק חשב שה' עוזר לו לברח ומסכים אתו, אך האמת היא שה' לא הסכים אתו, ואתרי הפלגה של יום אחד הטיל הקב"ה רוח גדולה אל הים.

הרחבה: תז"ל מבארים שהרוח הזו לא היתה ככל הרוחות שנושבות מכוח החוף, אלא הרוח הוטלה אל מתחת למים ונתוצאה מכך נוצרה סערה גדולה בינה לבין המים, מפני שהרוח טבעה לעלות למעלה, והמים כבדוהם הכבדו עליה כלפי מטה.

כל זה היה כדי להראות ליונה שהקב"ה עדין מחכה שיעשה את שליחותו.

האניה הטלתה מוצד לצד, והיה נראה כאלו עוד רגע קט והיא מתפרקת ונשברת כליל.

באניה היו גוויים משבועים אמות, שדברו בשבעים לשון. המפלחים הגוויים, המשיטים את האניה, התחילו לפחד מאוד, וכל אחד קרא אל אלהיו.

הרחבה: רש"י (שמות ל, לה) מבאר שהם נקראים מפלחים על שם שאפשר הם מנהיגים את הספינה הם מהפכים ומערבבים את המים במשוטים, ש"מפלח" פרושו מערב.

המפלחים אמרו שעל פי זה הם יראו שהאלהים שיענה להם ויציל אותם מצרה זו הוא האלהים האמיתי.

כלם קראו אל האלילים שלהם, אך כמובן אף

דבר כזה, למד בה' ולברך ממוקם הנבואה?!

פי כששאלו אותו מדוע נגרם הסער, הוא הסביר להם שהוא נביא וברך ממוקם הנבואה. לכן שאלו האנשים את יונה: "מה אפשר לעשות אתה כדי שהסערה תרגע? תן לנו עצה ותגיד לנו מה לעשות, כי אין פנאי, מפני שהסערה כל רגע הולכת וגוברת!"

הרחבה: המלבי"ם מכאן ששאלוהו אם הוא רוצה לעשות תשובה ולקחת לגינוה.

יונה ענה להם: "שאוני והטילני אל הים וישתק הים מעליכם, כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם" - תזרקו אותי לים, ואז בודאי תפסק הסערה, כי אני יודע שרק בגללי הסערה הזו."

הרחבה: בספר חסידים הקשה: למה לא זרק יונה את עצמו לים? ותרץ, שיונה לא רצה לאבד עצמו לדעת, אלא רצה למות על ידי הגויים, ועוד, שחשב שאם הם יזרקוהו, אולי ישימוהו בסירה או בתוך קפסא, ויש לו סכוי להציל.

אף אנשי האנייה לא הסכימו לעשות דבר שכזה ולזרק את יונה לים, לכן הם נסו לחתור ולהגיע ליבשה, כדי שיוכלו לזרק אותו ליבשה, על מנת שיוכלו להמשיך בדרךם.

הרחבה: לפי המלבי"ם הם נסו להשיב את יונה אל נמל יפו ולהניחו שם כדי האלקים, כמשיבים את הבורח אל אדוניו.

ולפי האברבנאל הם נסו להגיע לחופי נינוה, ושם להשליך את יונה אל החוף, בכיכול מאליהם הם אותו למלא את שליחותו.

אף למרות מאמציהם הם לא הצליחו כי הסערה גברה והרחיקה אותם מהיבשה.

כשאנשי האנייה הבינו שהא-לוקים גזר את הגזרה הזו, הם נטלו את יונה בלית ברירה, העמידוהו בקצה הספון ונשאו תפלה אל ה', וכן אמרו לקב"ה:

"א-להי עולם ה', אל תתן עלינו דם נקי, שאין אנו יודעים מה טיבו של האיש הזה:

אם דנת אותו למיתה - למה אנו צריכים למות אתו ביחד ולטבע בספינה? ומאחר שהרבה דרכים למקום להרגו, ובחרת דוקא בדרך הזו - להשליכו לים, ודאי רצונך שאנו נמיתו בדרך זו.

אף אם לא דנת אותו למיתה, ואנו נשליך אותו לים, הואיל ואין ברירה אחרת בידינו - אנו מבקשים ממך שהריגה זו לא תחשב לנו לרצח - לשפיכת דם נקי, ואל תתבע ממנו את דמו, שהרי אתה יודע שאין לנו ברירה אחרת."

יונה נזרק לים

לאחר תפלה זו תפסו כלם ביחד את יונה וזרקו את יונה לים, ומיד פסקה הסערה.

המודרש מספר שגם כאשר הם זרקו את יונה לים לא עשו זאת בבת אחת, אלא עשו עוד בדיקות וברורים כדי לודא שאכן הסערה השתוללה רק בגלל יונה ואכן זה המעשה הנכון שהם צריכים לעשות: הם נטלו את יונה והטילוהו עד ברקיו - ומיד עמד הים מזעזע, וכשהחזירו אותו אליהם לספינה - חזרה הסערה. לאחר מכן הטילוהו

עד טבורו - ומיד הים עמד מזעזע, וכשהעלוהו אצלם - שוב הלך הים וסער עליהם.

לאחר מכן הטילוהו עד צנארו - ומיד עמד הים מזעזע, וכשחזרו והעלו אותו אצלם - הלך הים וסער עליהם.

לבסוף, בלב כבד, הטילוהו כלו אל הים - ומיד עמד הים מזעזע.

פרק ב'

יונה במעי הדג

יונה, שנסה להמנע משליחותו של ה', חשב שקעת ימצא את מותו ויטבע בים, אף לא כף גזרה השגחת ה' העליונה, אלא שיונה יצטרך לבצע את שליחותו בעל כרחו...

ה' הכין משפת ימי בראשית דג גדול במיוחד (שנקרא ציטו) וברא אותו לצורך יונה. עקשו הביא ה' מיד את הדג הזה כדי שיונה לא יטבע.

הרחבה: ביום חמישי משפת ימי בראשית ברא ה' את הדג שעתיד היה לבלע את יונה. וביום חמישי ברח יונה מלפני ה' ובלעו הדג, שביום ההללית הפזל חזק... (ירושלמי ראש השנה פרק ז).

יונה נכנס לפיו של הדג כאדם הנכנס לבית כנסת גדול, ועמד שם, שתי עיניו של הדג היו כמו חלונות מאירים והאירו ליונה, ודרך חלונות אלו יכל היה יונה לראות את כל מה שנמצא מסביבו בים.

הרחבה: היתה גם מרגלית גדולה במעי הדג, והיא האירה ליונה כמשמש בצהרים, ועל ידיה ראה את כל מה שבים ובתוכם.

ליונה נעשה נס גדול מאוד, כי על פי הטבע לא יתכן שאדם יהיה בתוך דג ויחיה אפילו שעה אחת בלי לשאוף אוויר צח מבחוץ. פמובין היה גם נס גדול שהדג בלע את יונה בשלמותו מבלי לשבר אף אחת מעצמותיו.

הרחבה: "יומן ה' דג גדול לבלע את יונה" - רש"י אומר שהמלה "יומן" מורכבת - יו מן, רמז ל-16 ימים שחסרו לישוראל מאכילת הפן, כי לא אכלו ארבעים שנה שלמות. וה' לקח את הפן ונתן לדג לאכל, והסבה לכה היתה כדי שלא יאכל הדג את יונה, שהרי הוא כבר שבע מהפן, וגם כך זכה יונה לאכל מהפן בכל הזמן שהיה במעי הדג.

באותו היום שבלע הדג את יונה אמר הדג ליונה: "האין אתה יודע, שהיום הגיע יומי להאכל על ידי הלוינות ולסיום את חיי?"

יונה לא התרגש ואמר לדג: "הולכני אצל, ואני אציל אותך ואותי ממנו".

הולכו הדג אצל הלוינות, ואז אמר יונה ללוינות: "לוינות, דע לך שהקב"ה שלח אותי לים כדי לראות היכן אתה גר, כי בעזרת ה' לעתיד לבוא יגאל הקב"ה את ישראל, ואז הוא יעשה סעודה גדולה לצדיקים של כל הדורות, ואני עתיד לרדת ולקשר חבל בראשך ולהעלות אותך מן הים ולעשות ממך סעודה לצדיקים."

מרב קדשתו של יונה ברח הלוינות לפניו מרחק של מהלך שני ימים.

הרחבה: כדי להוכיח ללוינות שאכן כך יהיה, הראה יונה ללוינות את חותמו של אברהם אבינו (ברית המילה).

אז אמר יונה לדג: "אני הצלתיך מפיו של הלוינות, ולכן אני מבקש ממך שתראה לי את כל מה שבימים ובתהומות".

הרחבה: כמוכן שיונה הנביא הצדיק לא בקש 'טייל' בעלמא, אלא לראות את כל סודותיו וצפונותיו שברא הקב"ה באוקינוס.

ואכן הראה הדג ליונה: א. את הנהר הגדול הזורם במעמקי האוקינוס; ב. את המקום שגלי הים יוצאים ממנו; ג. את עמודי הארץ שעליהם העולם עומד; ד. את השבילים בים סוף שבתוכם עברו בני ישראל ביציאתם ממצרים; ה. את מקום משברי הים ומכונתו; ו. את מקום הגיהנום; ז. את מקום 'שאל תחתית'; ח. את היכל ה'; ט. את אבן השתיה הקבועה בתהומות תחת היכל ה', ושם ראה את בני קרח עומדים ומתפללים על אבן זו.

וכך שט הדג במעמקי הים שלושה ימים ושלושה לילות, ויונה היה צופה ומביט מסוף הים ועד סופו את נפלאות הבריאה, "מה רבו מעשיך ה'!"... "זה הים גדול ורחב ימים שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות..." - עד שמרב התפעלותו שבה שהוא נמצא במעי הדג עקב בריחתו מלפני ה' ולכן לא התפלל אל ה'.

יונה עובר מדג לדגה

כיון שבמשך שלשת הימים שבהם היה יונה בתוך הדג הוא לא התפלל, אמר הקב"ה: "אני הרחבתי לו במעי דג זכר כדי שלא יצטער, והוא לא התפלל? כעת אני אומין דגה נקבה מעברת, שבבטנה 3,650,000,000 דגים קטנים, כדי שיצטער ויתפלל לפני", מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים.

באותה שעה זמן לו הקב"ה דגה מעברת.

אמרה הדגה לדג: "הקב"ה שלחני לבלע את האיש הנביא שבמעיק. אם אתה פולט אותו - הרי טוב, ואם לא - אכלע אותך יחד עמו".

אמר לה: "מי יודע אם הדבר שאת אומרת הוא אמת?" אמרה לו: "הלוינות".

הלכו אצל הלוינות, אמרה לו הדגה: "לוינות, אתה מלך על כל דגי הים, האם אתה יודע ששלחני הקב"ה לדג הזה כדי לבלע את האיש הנביא שבמעיק?" אמר לה: "הן".

אמר לו הדג ללוינות: "אימתי?" אמר לו: "בשלוש שעות אחרונות, כשיד הקב"ה לשחק בי, שמעתי כן".

הרחבה: כי כל יום הקב"ה משחק עם הלוינות, וכמו שנאמר: "לוינות זה יצרת לשחק בו".

מיד פלט הדג את יונה והדגה בלעה אותו. יונה היה שרוי בצער גדול מתוך הדחק והטנוף, וכתוצאה מהחם הנורא ששרר במעיה של הדגה נשרפו בגדיו ואף נחרכו שערותיו.

אך למרות כל זאת פנו יונה מיד את לבו בתפלה. ואף זה היה נס גדול שהצליח להתפנות במקום שפנה.

הרחבה: וזהו שכתוב "ותפלה יונה... מבעי הדגה".

תפלת יונה

פנה יונה הנביא אל ה' ואמר:

"רואה אני שאי אפשר להסתיר מפניך, כי מלוא כל הארץ כבודך".

ועוד אמר לפניו: "רבונו של עולם! אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח? אם אסק שמים - שם אתה ואציעה שאול הנגף".

אתה המלך על כל הממלכות, ואדון על כל רוזני ארץ. כסאך שמי שמים, וארץ הדום רגליך. מלכותך בפרוס וממשלתך בעמק. מעשי כל האדם גלויים לפניך, ותעלומות כל גבר פרושות לך. דרכי כל אדם אתה חוקר, ומצעדי כל חי אתה בוחן. סתרי כליות אתה יודע, רזי לבבות אתה מבין. כל מסתרים גלויים לך, אין תעלומות לפני פסא כבודך, ואין נסתר מנגד עיניך.

כל רז ורז אתה סודר, וכל דבר ודבר אתה סח. בכל מקום - אתה שם, עיניך צופות רעים וטובים".

המשיך יונה ואמר: "בבקשה ממך, ענני מבטן שאול, והושיעני במצולה, ותבוא באזניך שועתי ותמלא בקשתי, שאתה יושב ברחוק ושומע בקרוב!".

הקב"ה, אתה נקרא "מעלה ומוריד" - נא העלני!

הקב"ה, אתה נקרא "ממית ומחיה" - הגעתי למות - אצא החיני!

ועוד התפלל יונה בהיותו בתהום הארץ - תחת בית המוקדש, וכך אמר (להלן נבאר את הפסוקים במקורם):

הרחבה: למרות שהתפלה הבאה היא בלשון עבר, רב המפרשים מסבירים שהיא נאמרה כאשר היה יונה במעי הדגה. אך יש מפרשים המסבירים שיונה התפלל תפלה זו רק לאחר צאתו ממעי הדגה.

"ויאמר: קראתי מצרה לי אל ה' - ויענני, מבטן שאול שועתי - שמעת קולי".

מתוך שה' הציל אותי ואני עדן חי, ברור לי שעכשו כשאני קורא אל ה' מבטן הדג, שהיא לי כשאול - הוא ישמע תפילתי.

"ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסבבני, כל משפירי וגילי עלי עברו".

הנה השלכת אותי במצולה, במקום שמי הנחר ומי הים מתחברים בו, והם סובבו אותי, וכל הגלים עברו עלי כשהייתי בתוך הדג. הגלים נקראים "משפירי", כי הנחשול שובר ומפרק את הים.

"ואני אמרתי - נגרשתי מנגד עיניך, אך אוסרף להביט אל היכל קדשך".

כשהשליכו אותי לים - חשבתי שאני מות וגרשתי מפני ה', שהעלמתי ממני עין. אך כשראיתי

שהצלת אותי, עכשו אני בטוח, שאוסרף להביט אל היכל קדשך, אל בית המוקדש, ולמרות שבחרתי - תחזיר אותי לבואה ולהשגתך.

"אפפוני מים עד נפש, תהום יסבבני, סוף חבוש לראשי".

המים הקיפו אותי, עד שכמעט יצאה נפשי, עד שבלע אותי הדג. וכאשר שטה הדגה בים, נקשרו קני סוף על ראשה, והיה זה כאלו הסוף קשור על ראשי.

הרחבה: מכאן לומדים חז"ל שה' הראה לו את המקום שבני ישראל עברו בו בים סוף. ועין רש"י.

"לקצבי הרים ידתי, הארץ ברחייה בעדי לעולם, ותעל משחת חיי, ה' אלהי".

ידתי לקרקעית הים, לסוף ההרים שבים (קצבי - סוף) הוריד אותי הדג כשהייתי במעיו. חשבתי שהארץ ביבשה סגרה את בריחייה בפני וברחייה ממני, כי לא אצא מהדגה לעולם, ושם יהיה קברי. אבל עכשו שאני עדן חי במעי הדגה, אני בטוח שאצא עוד אל היבשה, ותוציא אותי מהשחת - מהבור הדג.

הרחבה: מכאן לומדים חז"ל שה' הראה לו את היכל ה' ואת הגיהנום. ועין רש"י.

"בהתעטף עלי נפשי - את ה' זכרתי, ותבוא אליך תפילתי אל היכל קדשך".

כשהייתי בצרה, בתחלה, כשבלע אותי הדג, כאלו אני מות, אך בכל זאת זכרתי את ה' והתפללתי. וכיון שזכרתי חי, רואה אני שהתפלה הזו מגיעה ישר להיכל קדשך - לשמים. (עטיפה - עטיפת נפשו ודאגת הלב).

הרחבה: לפי המדרש, ששלושה ימים יונה לא התפלל עד שבלעה אותו הדגה, אולי הכונה שפאשר היתה לי צרה, כשהייתי במצר - אז התפללתי.

"את ה' זכרתי" - המלבי"ם מבאר, שיונה אומר כאן שהוא חוזר בתשובה ומוכן למלא את דבר ה' וללכת לנינוה.

"משמרים הבלי שוא חסדם יעזבו".

ידעתי שאנשי הספינה שעבדו לעבודה זרה, שהיא הבלי ושוא, לא יקומו את נדרם שנדרו בעת צרה. ואחרי שתגמר הצרה הם ישובו לעבודה הזרה שלהם.

הרחבה: לפי המלבי"ם והאברבנאל הכונה לאנשי נינוה. אמנם יונה קבל על עצמו ללכת לנינוה להוכיחם, אך הוא אומר שהוא יודע שאנשי נינוה מאמינים בעבודה זרה, ולא יתכן שיעזבו אותה. ואף אם כבר יעזבו אותה וישובו בתשובה - הרי אחר כך יעזבו את חסדם, יחזרו לעבודה זרה ויתחזרו שוב כליה.

ואלו לפי התרגום פרוש הפסוק הוא שיונה אומר שהוא אינו כמו הגויים שעובדים עבודה זרה, שאחרי שהוטב להם מאת ה', הם עוזבים אותו ולא יודעים את ה'.

ולפי פרקי דרבי אליעזר מדבר על אנשי הספינה, שיעזבו את העבודה זרה, שהיא חסד שלהם, ויתגירו.

"ואני בקול תודה אזכרה לך, אשר נדרתי אשלמה, ישועתה לה".

אבל אני לא כמוהם, אלא אני אזכר לך זבחם, ואקריב לך קרבן תודה על הנס שעשית אתי, ואשלם לך את מה שנדרתי במעי הדג.

הרחבה: ומה נדר יונה? לפי פרקי דרבי אליעזר, "אשר נדרתי" פירושו להעלות את הלוייתן לעתיד לבוא ולזבח לך אותו.

ושם מובא שעד שלא אמר יונה את המשפט: "אשר נדרתי אשלמה" - לא נענה ה' לתפלתו של יונה! ורק לאחר שקיבצו התמימים את שלם את נדרו הוא נענה.

ולפי המלבי"ם והאברבנאל הכונה היא שילך לנינוה ויקים את מה שנדר, והוא התחרט על שברת, וקבל על עצמו עכשו שיעשה את שליחות ה'.

הצלתו של יונה

מיד רמז הקב"ה לדגה, והדג השליך את יונה.

הרחבה: יש מן המפרשים שבארו שהדגה שבמעייה שהה יונה פלטה את יונה, ובלעו הדג בשנית, והוא אשר הקיא את הנביא אל היבשה. ואמנם פן משמע מן הפסוקים,

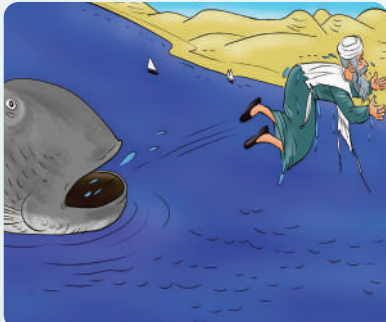
שנאמר "ויאמר ה' לדג ונקא את יונה אל היבשה". ובאוצר המדרשים מציינו במקדש שהדגה הקיאה אותו ליבשה.

ובזהר מובא באור אחר: כשכתוב דג זה דג חי, וכשכתוב דגה זה דג מת (ולפי זה המית ה' את הדג, ואז יונה התפלל, ואחר כך החיה ה' את הדג, ואז הוא הקיא אותו).

ועוד כתוב בזהר הקדוש (פרשת בשלח), שפיון שיונה לא התפלל במעי הדג, שהיה לו הרחבה, אמר לו הקב"ה: "וכי לך הבאתי הנח?" ואז הרג ה' את הדג, וכל הדגים התחילו לנשף את הדג כל אחד מצד אחר, ויונה ראה עצמו בצרה גדולה והתפלל. ואם פן, כשהדג חי הוא נקרא דג, אך כשהוא מת הוא נקרא דגה, כמו שכתוב "והדגה אשר ביאר מתה".

ועל פי זה מובן גם שבתחלה הרג ה' את הדג, ואחרי שיונה התפלל והתקבלה תפלתו, החיה ה' שוב את הדג, ולכן כתוב שוב "דג".

הדג הקיא את יונה ליבשה, מרחק 965 פרסאות.

הרחבה: כל פרסה היא 3.840 ק"מ לר' חיים נאה, ולפי החזון איש 4.608 ק"מ.

והמלבי"ם כותב שזה רמזו במה שכתוב "לה' ויאמר ה' לדג ונקא את יונה" בגימטריא 965.

ולאיו יבשה הקאו? יש מן המפרשים הסוברים כי הביאו לנינוה (הפלגים), אך מואידך יש הסוברים (החיד"א בחופת אנה) כי השיבו לארץ ישראל, ושם התבאר יונה שנית על נינוה, ומשם קם והלך לקרא אליה את הקריאה.

אנשי הספינה מתגירים

כשראו האנשים את כל הנסים והאותות שעשה ה' עם יונה, עמדו והשליכו איש את אלהיו, קבלו על עצמם לזבח זבחים לה' בבית המוקדש, נדרו נדרים לתת צדקה לעניים ונדרו שיתגירו.

הרחבה: בזהר כתוב שקלם התגירו וקדמו תורה, והיו חכמים גדולים.

ובפרקי דרבי אליעזר כתוב שחזרו ליפו ועלו לירושלים, ומלו עצמם, ונדרו להביא איש את אשתו ואת בניו לבית המוקדש, ובאמת קימו אחר כך את נדרם.

פרק ג'

נבואה שנייה

יונה בנינוה

לאחר שלמדנו בפרקים הקודמים שיונה קבל על עצמו במעי הדגה למלא את שליחות ה', הגיעה השעה למלא את תפקידו.

ואז ה' דבר אל יונה בנבואה שניה על אנשי נינוה: "קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דבר אלי".

ומה הקריאה? תאמר להם שבעוד ארבעים יום נינוה נהפכת.

הרחבה: המלבי"ם אומר שפאן כבר נחתם גזר דינם, ורק אמר לו שיודיע להם שיהפכו.

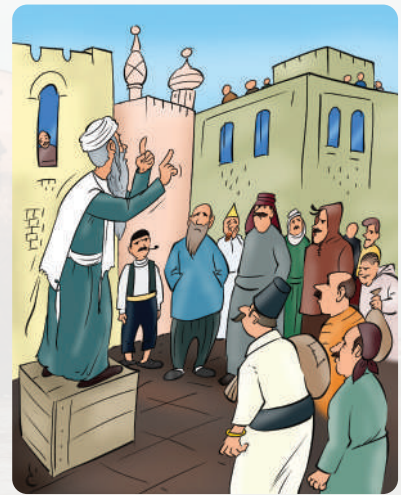
יונה הלך לנינוה כמו ש' צוה עליו.

נינוה הייתה עיר גדולה כל כך עד שבכל העולם לא הייתה עיר גדולה כמוה. ההליכה מקצה העיר לקצה השני שלה נמשכה 3 ימים. גדולה של נינוה היה 40 פרסה (כ-185 ק"מ) על 40 פרסה.

על גדלה של נינוה אומרים חז"ל במדרש שבנינוה היו 12 שוקים גדולים, ובכל שוק ושוק היו 12 שוקים קטנים, ובכל שוק קטן התגוררו 120,000 ילדים קטנים מאוד (כלומר, היו בנינוה כ-17,280,000 ילדים קטנים) אם כך מובן שאכלוסית העיר מנתה מיליונים רבים של בני אדם!

גם על העצמה הרבה של העיר מספרים חז"ל, כי בכל רחוב מרחובותיה היו בו 12 מבואות, וכל מבוי היו בו 12 חצרות, וכל חצר היו בה 12 בתים, ובכל בית 12 גבורים. ולכל גבור היו 12 בנים. ובכל זאת נעשה נס, ויונה היה מכריז בשוק, והיה נשמע קולו מהלך ארבעים יום, והיו שומעים קולו בכל בית ובית.

"ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה'" - יונה הלך ונגנס לעיר "כדבר ה'". לא כמו בפעם הראשונה שעשה חשבונות אם ללכת או לא. יונה התחיל ללכת מהלך יום אחד, ואז התחיל לקרא להם: **"עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת"** - שידעו שיש להם עוד 40 יום, ואז נינוה תהפך כמהפכת סדום ועמורה, כי מעשיה היו כמעשיהן.

כונתו של יונה הייתה שאם לא יעשו תשובה - תהפך העיר נינוה, ואם יעשו תשובה - "יהפך" גזר דינם של אנשי נינוה מרע לטוב.

לקריאתו של יונה הקב"ה העניק עצמה מעל לדרך הטבע, פאשר הקריאה הדהדה ונשמעה אל כל יושבי העיר וסביבותיה בבת אחת.

אנשי נינוה חוזרים בתשובה

המלכים של האגיה, שהאמינו בה, הגיעו לנינוה, עוד בטרם הספיק יונה להגיע לשערי העיר, והם ספרו לאנשי העיר את מה שקרה ליונה. לכן האמינו אנשי העיר בה' והאמינו לדברי יונה, והחליטו לחזור בתשובה.

הם קראו יום צום ולבשו שקים.

כשהגיע דברי הנביא אל מלכה של נינוה - המלך אסנפר, הוא קם מכסאו כדי לשבת על האפר, הוריד את בגדי המלכות ולבש שק. הוא עשה כל זאת כדי להעניק דגמה אישית לבני העיר, למען ילמדו ממעשיו ויכניעו לפני ה' יתברך.

הרחבה: בפרקי דרבי אליעזר (פרק מו) מבאר שמלך נינוה הוא פרעה מלך מצרים, שאחרי ששבע בים סוף לא מות, אלא הקב"ה השאירו בחיים כדי שיספר את גבורתו של הקב"ה. והוא הלך לנינוה ומלך שם, והאריך ימים עד לדורו של יונה הנביא.

ויש דעה במדרש, שזה היה סנחריב (אגדת בראשית).

המלך צוה להכריז בקול זעקה, שגזר מהמלך ומגדולי המלכות שלא רק האנשים יצומו אלא גם בהמות - הבקר והצאן לא יאכלו ולא ישתו ולא ירעו במדבר. כונתו הייתה להכניע את לב האנשים לחזר בתשובה. המלך הכריז לכל עמו שיצומו עמו שלושה ימים, וכל מי שאינו עושה את הדברים האלה - ישלח בלש.

הרחבה: מדוע נצטוו גם למנע מאכל ומהפכת הבהמות? כדי שגם הבהמות יצטוו לה' יתברך שהוא הנותן להם לכל בשר, והוא ירחם עליהם.

המלך צוה גם שכלם יתכסו בשקים - גם האדם וגם הבהמות כדי להראות הכנעה.

עוד צוה המלך שיקראו בחזקה, בכל לבם, אל ה', וישבו מדרגם הרעה ומכל העברות שעשו ומן החמס והגזל שעשו, כי מסבה זו נגזרה הגזרה עליהם כמו דור המבול ואנשי סדום.

ואכן אנשי נינוה קבלו את דבריו של יונה הנביא בצום ובלבוש שק, ואף קבלו על עצמם את צווי מלכם בעניי הבהמות והחזרת הגזל אשר בידיהם, וישבו בתשובה לבורא העולם.

בצווי המלך הם הפרידו את התינוקות הרבים שעדיין לא נגמלו מחלב מאמם, הרימו אותם כלפי מעלה ואמרו: **"רבונו של עולם! אם אינך עושה למעננו - עשה למען אלו שלא חטאו"**.

הם עשו כך גם לעגלים הרבים, והפרידו אותם מאמותיהם, וכך גם הבהמות פצחו בגעיות כאב מחירדות. ואז אמרו אנשי נינוה לקב"ה: **"רבונו של עולם - אם לא תחמל עלינו - אנו לא נחמל על ביוותיה אלו"**. כך נסו לעורר רחמי שמים.

חז"ל מתארים מספר דגמאות פיצד אנשי נינוה שבו בתשובה והחזירו את כל מה שגזלו וחמסו כדי שלא ישאר בידם רבב של גזל.

- מציאה שאדם מצא בשדות ובכרמים, בשוקים וברחובות, החזירו מיד לבעליה.

- לבנים של גזל שבנו בארמון של המלך - הרשו את הארמון כדי להחזיר את הלבנים הגזולות לבעליהן.

- כל בגד שהיו בו שני חוטים של גזל - קרעו את הבגד והחזירו את החוטים הגזולים לבעליהם.

וכן אדם שמכר לחברו בית-חרבה (בית שנועד להריסה כדי לבנות עליו בית חדש) ובזמן ששבר את החרבה מצא בה מטמון, החזירו אותו למוכר.

אף לא המוכר ולא הקונה רצו לקחת ממון שלא שלחם.

המוכר טען: מכרתי לך חרבה עם כל מה שבתוכה.

הקונה טען: קניתי רק חרבה ללא מטמון.

הלכו לדון. מה היה עושה הדין? בקש שטר של אותה חרבה וחקר עד 35 דורות אחורה, ומצא יורש לאותו האיש שהטמין אותו מטמון, ואז החזירו אותו לבעליו.

הרחבה: אף בירושלמי (תענית פרק ב) כתוב, שהחזירו רק חמס שבכפיהם - רק דברים שכלם ראו, אבל לא מה שהיה מקשה וטמון. (ועי' ליקוט שמעוני רמז תקנז).

לא רק בעברות של בין אדם לחברו עשו תשובה, אלא אף בעברות של בין אדם למקום שבו והתחרטו.

כל אחד מאנשי נינוה אשר ידע שיש בידו עברות שיש עליהם דין מות - עשה תשובה וקבל על עצמו את הענש: סקילה, שרפה, הרג וחקק, וזאת כדי לזכות לחיי העולם הבא!

אף מהחטא החמור של עבודה זרה הם לא שבו! ועדין נשארו דבוקים באלה הנכר.

הרחבה: בכל זאת זה הספיק כדי שהקב"ה ירחם עליהם ויבטל את חזונה, כיון שמלכתחלה גזר דינם בהפיכת נינוה נחתם על הגזל.

הקב"ה מתנחם במעשי נינוה

ראה הקב"ה שהעם עשו כדבר המלך וישבו מדרגם הרעה, והחליט לא לעשות מה שגזר עליהם.

כל מה שגזר הקב"ה על בני אדם הוא רק כדי שישבו בתשובה, אף כששבים הוא מבטל את הגזרה.

הרחבה: לפי בירושלמי לא הייתה כאן תשובה שלמה, כי "ויקרא אל ה' בחזקה" מפרש בירושלמי - בנחישות שאינו טענת אמת ובחזקה. הם אמרו אל ה': אם אתה לא מרחם עלינו, גם אנחנו לא נרחם על הבהמות שעמדו לגוע, כפי שלמדנו.

זהו כשיטת המלבי"ם והאברבנאל ש"חסדם יעזבו" פרושו שאף אם יעשו תשובה - התשובה לא תחזיק מעמד והם ישובו לרשעויות. כפי שלמדנו.

המדרש מספר שאחרי ארבעים יום חזרו כלם לרשעויות, ואף הגדילו להרשיע יותר מן המעשים הראשונים, והפעם לא זכו לאזהרות הנביא וירדו לשאול תחתית.

הרחבה: ובפרקי דרבי אליעזר כתוב שאחרי ארבעים שנה חזרו לסוּסין.

פרק ד'

יונה מבקש למות

כשיונה ראה שאנשי נינוה שבו מרעתם, וה' שב מחרון אפו (כך גלו לו ברוח הקדש) - קאב לו הדבר מאוד.

הוא ידע שזה יכול לגרם רעה לישראל, שאינם עושים תשובה מיד, וזה יהיה קטרוג גדול על ישראל.

כאבו של הנביא התעצם מחמת הידיעה, שה' נחם על הרעה אף שאנשי נינוה לא שבו בתשובה שלמה, שהרי הם עזבו רק את הגזל והחמס,

ואף זה רק כלפי חוץ, אף הם המשיכו לעבד עבודה זרה.

לכן נפל יונה על פניו והתפלל אל ה'. הוא פתח את תפלתו ואמר: "הרי זו היתה הסבה, שלא רציתי ללכת להנבא על נינוה, עוד לפני שיירדתי לים, כשהייתי עוד על אדמתי. ידעתי שהם יעשו תשובה, ואתה ה' תסלח להם, שהרי אתה א-ל רחום ורחמן ונתון ארך אפים ורב חסד, ואתה מקבל את השיבים.

לכן ברחתי לתרשיש, לפני שבאה אלי הנבואה השנייה, כדי שלא ישובו בתשובה, ואז לא יהיה קטרוג על ישראל. גם רציני שהגויים האלו יאבדו, וגם שלא יקראו לי נביא שקר".

הרחבה: יש כמה סבות לכך שיונה כבש נבואתו:

- א. שלא יהיה קטרוג על ישראל - כפי שהסבר.
- ב. שלא יקראו לו נביא שקר - שהרי אם לא תתקיים הפיכת נינוה כפי שיונה אמר להם, יאמרו שהוא נביא שקר, וזה יהיה חלול השם גדול.
- ג. שלא רצה להנבא לגויים.

לכאורה קשה מאוד, הרי מי שכובש נבואתו חייב מיתה? אלא שיונה מסר נפשו למען ישראל, ומפני כל הסבות האלו אינו נקרא 'כובש נבואתו'. (חזקת אגף).

מחמת צערו של יונה נפל עליו חלי קשה, עד שבקש מו' ואמר שהוא רוצה למות ולא לראות ברגת עם ישראל, שהוא עצמו גרם לה.

הרחבה: כמו משה רבנו שאמר לקב"ה: "מחני נא מספרך", וגם "הרגני נא הרג".

הקב"ה שולח אות ליונה

אף הקב"ה לא שמע לבקשתו ושאל את יונה: "האם זה חרה לך מאוד? הנה אראה לך אות, ועל ידו לא יחרה לך על כל כך שאני סולח לשבים בתשובה".

יונה יצא מן העיר וישב ממוזרח לעיר. הוא בנה לו שם סכה וישב תחתיה בצל. כדי לראות מה יהיה עם נינוה: האם האנשים יעשו תשובה? האם הם יעמדו בתשובתם? והאם יתקיימו דברי ה', שעוד 40 יום ונינוה תהרס?

השהות בסכה היתה קשה במיוחד, שכן חז"ל מספרים שעצי הסכה לא היו מולאים בכל גג הסכה מלכתחלה, ואף נטו להתביש, כך שהיה שם חם מאוד.

זבובים, יתושים, נמלים ופרעושים עקצו את יונה וצערו אותו, עד שהוא בקש נפשו למות.

כדי שעצי הסכה לא יתבישו מהשמש, יונה לא ישאר בלי צל כלל. הזמין לו ה' והצמיח לו עץ קיקיון. הקיקיון הוא עשב שהעלים שלו גדולים מאוד ורחבים, וכך היה ליונה צל שיציל אותו מהשמש המעיקה עליו.

המיוחד בעץ הקיקיון הוא שהקיקיון יונק כל הזמן רטיבות מהאדמה, וכך הוא נשאר לח ומשנה אורח נעימה לשוהים מתחתיו.

הרחבה: המדרש מספר שהקיקיון עלה על ראש יונה בלילה, ובשחרית עליו עלו 275 עלים, וצל כל עלה ועלה 4 ינה זרתות וטפה, כך שארבעה אנשים יכולים לישב בצלו של הקיקיון ולהנצל מחם השמש.

הרחבה: מהו עץ הקיקיון?

האגן: ענף אומר שזה דלעת או קרא. (ואין לנו צורך לדעת מה).

אף בגמרא (שבת כא) נאמר שזהו עץ שמגרעניו עושים שמן - שמן קיק שטוב לרפואה.

וזהו בר בר חנה אומר שם בגמרא: "אני ראיתי את הקיקיון של יונה, והוא דומה לאילן סרק שאינו עושה פירות, וגדל בין בצעי המים, ועל פתחי החנויות מדרום אותו לצל, ומגרעניו עושים שמן". ועין רד"ק.

ובאמת יונה שמח מאוד שה' עוזר לו, כי כונתו היתה לשבת כך 40 יום.

אף בעלות השחר למחרת הזמין ה' תולעת על הקיקיון. התולעת הכתה את העץ למטה, במקום שבו הוא יונק את הרטיבות מהאדמה, וכך הוא הפסיק לינק מהאדמה והתייבש מיד מהחם.

כך יצא שכל שמחתו של יונה היתה רק יום אחד.

בבקר הזמין ה' רוח מזרחית חמה מאוד, שמשמיעה רעש גדול ומחרישה את האזנים.

הרחבה: ובגמרא (נפול לא) מבאר רבה שרוח זו כשהיא נושבת היא משתיקה את כל הרוחות, ורב הוזהר אומר שהיא עושה תלמים בים (חרישית מלשון חרישה), וכמו שנאמר "ברוח קדים תשבר אניות תרשיש" (תהלים מח. ח).

הרוח היתה חמה מאוד והיא הכתה על ראשו של יונה עד שהתעלף מרב חם. אז הוא בקש שוב למות כי סבל מאוד.

באותה שעה זלגו עיניו דמעות כמטר לפני הקב"ה, וה' אמר לו: "יונה! מפני מה אתה בוכה?" "מהיטב חרה לך על הקיקיון?" - "האם כואב לך מאוד על שהקיקיון אבד?"

יונה ענה לו: "היטב חרה לי עד מות" - "כל כך כואב לי, שאני רוצה אפלו למות, או שזה יכאב ויחרה לי עד יום מותי".

אז הראה לו ה' את האות שבגללו הצמיח ה' את הקיקיון והכהה.

ואמר לו ה': "אתה חסת על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו שכן לילה היה ובו לילה אבד" - "תראה איך אתה הצטערת על אבדן הקיקיון, שלא עמלת בו, לא זרעת אותו ולא חרשת אותו, לא זבלת אותו ולא השקית אותו. בלילה אחד הוא גדל וצמח ומיד בלילה שלאחריו אבד.

והרי אין לך מה להצטער, כי בדרך כלל כשאדם משקיע מאמץ ועמל על דבר, והוא יורד לטמיון, אז יש לו מה להצטער.

אבל דבר שלא עמלת בו כלל וכלל, ונעשה מהר ולא החזיק - עליו אין לך מה להצטער".

אם כן, אמר ה' ליונה: "ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רב אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה?" - הרי נינוה היא מעשה ידי, ואיך אתה רוצה שלא אצטער עליה? הרי יש בה הרבה יותר מ-120 אלף ילדים קטנים, שלא יודעים מימינם ומשמאלם ולא חטאו, וגם הרבה בהמות שלא

חטאו, ומענישים אותם רק בגלל האבות ובגלל האנשים.

ואם כן, כשהם שבו מחטאם - אין סבה להפך את נינוה אלא לרחם עליהם".

כך הוכיח ה' את יונה על מושבותיו ולמד אותו שבדאי יש לחמל ולרחם על כל מי שחוזר בתשובה.

הרחבה: חז"ל מרחיבים במדרש, שהקב"ה השיב ליונה תשובה פשוטה על טענתו שאנשי נינוה לא חזרו בתשובה שלמה שהרי הם המשיכו לעבד עבודה זרה:

הרי הגויים לא קבלו את התורה כמו עם ישראל, ולכן הם אינם מבחינים בין אלהי הנזר לא-לוה האמתי, וכן התביעה עליהם היא פחותה, שהרי אי אפשר לתבע אותם על חסרון ידיעה.

ולכן אף אם הם רק חזרו בתשובה מהחמס - זה מספיק כדי לבטל את זמרתם.

לעומת זאת עם ישראל קבל את התורה, ולכן פשעבדו לאליה הנזר - נגזרה עליהם גלות, ועתיד אני להפריע מבני ישראל תחת יד אשור.

יונה מתפלל לה'

באותה שעה נפל יונה על פניו ואמר לפני הקב"ה: "רבונו של עולם, הנחה את עולמך במדת הרחמים! לך נאה תהלה על רחמיך, שכן כתוב: 'לה' א-להינו הרחמים והסלחות', ונאמר: 'כי א-ל רחום ה' א-להיך!' וכן 'מי אל כמוך נשא עון', וכן 'חסד ה' מלאה הארץ'".

ולא עוד, אלא שאתה יושב על כסא רחמים, רחמים בימינו, וסליחה וחסד מלפניך, ופדות מאחריך, שנאמר: 'כי עם ה' החסד והרחבה עמו פדות', וכתוב: 'יושב אל ה' וירחמיהו ואל א-להינו כי ירבה לסלוח'!

"גבורות רחמים הרבים - לא הייתי יודע, וחסדיך הרבים - לא הייתי מגיד, שאין מי שיעשה כמעשיך ויגבורתך! יפה עשית, יפה פעלת, יפה רחמתי, יפה חננתי, יפה סלחתי, יפה קרעת להם שטר חובם, יפה נחמת על רעתם, מי א-ל כמוך".

יונה המשיך לשבח את הקב"ה:

"כלך תשבחות, כסאך תהלה, כבודך תפארה, אשר מעשה ידיך נעימים, גופך ישועה, פניך כמאיר כל אור, עיניך מקור כל זהר, פיך אמת, שפתותיך חיים, אמת סודך הגדול על שארית נחלתך - שאתה מקדים להם רחמים בכל עת, ובכל שעה אתה מוחל לעונם כדי לתן עז וכבוד לשמך, שנאמר: 'למען ימרוך כבוד ולא ידם, ה' א-להי לעולם אודך!'".

הפטרות מנחה של יום כפור

אנחנו קוראים את מה שארע ליונה הנביא בהפטרות קריאת התורה במנחה של היום הקדוש - יום הכפורים, כדי ללמד אותנו על מוחה של תשובה, כמו שראינו אצל אנשי נינוה. ועוד טעם לקריאה זו בזמן המיוחד הזה, כדי ללמד אותנו שאי אפשר לברר מרצון השם, ואת כל מה שה' רוצה שנעשה - נהיה מוכרחים לתקון, ולכן מוטב שנקדים ונעשה זאת מעצמנו.

וראיה לכך מיינה הנביא, שחשב שיוכל לברר מדבר ה' ומקיים רצונו - לומר את הנבואה לאנשי נינוה, ובאמת לאחר שיונה טבע בים ונבלע במעי הדג, היה נראה שדבר ה' לא יוכל להתקיים, ולא יהיה מי שיאמר לאנשי נינוה את נבואת ה', אף לבסוף רצון ה' יתברך התקיים במלואו.

גמר חתימה טובה!